Lausunto

Vammaisneuvosto 9.10.2026

Länsi-Uudenmaan hyvinvointialueen vammaisneuvoston lausunto alueellisen hyvinvointisuunnitelman 2027–2030 luonnoksesta

Länsi-Uudenmaan hyvinvointialueen vammaisneuvosto pitää tärkeänä, että alueellisessa hyvinvointisuunnitelmassa 2027–2030 vammaisten henkilöiden hyvinvointia tarkastellaan osana kaikkien ikäryhmien hyvinvointia. Luonnoksen mukaan vammaisten henkilöiden hyvinvointia koskevat tavoitteet ja toimenpiteet sisältyvät eri ikäryhmien kokonaisuuksiin, joissa painotetaan erityisesti esteettömyyden ja saavutettavuuden edistämistä. Tämä on hyvä lähtökohta. Vammaisneuvosto kuitenkin katsoo, että vammaisten henkilöiden näkökulman tulee näkyä nykyistä johdonmukaisemmin ja konkreettisemmin suunnitelman kaikissa painopisteissä, toimenpiteissä, toimeenpanossa sekä seurannassa. Pelkkä lähtökohta siitä, että vammaiset henkilöt sisältyvät koko väestöä koskeviin tavoitteisiin, ei yksin takaa heidän yhdenvertaisuutensa toteutumista.

Vammaiset ihmiset ovat aktiivisia toimijoita ja elävät monissa eri rooleissa

Vammaisia ihmisiä ei tule nähdä vain palvelujen käyttäjinä tai tuen kohteina, vaan aktiivisina yhteiskunnan jäseninä eri ikä- ja elämäntilanteissa. Suunnitelmassa on tuotava nykyistä selkeämmin esiin heidän oikeutensa osallistua, valita, vaikuttaa ja toimia yhdenvertaisesti.

Luonnoksessa osallisuus ja yhteisöllisyys on määritelty läpileikkaaviksi teemoiksi. Tätä vammaisneuvosto pitää hyvänä lähtökohtana. Myös suunnitelman valmistelussa vaikuttamistoimielimet ovat olleet mukana ja niiden työpajassa on käsitelty muun muassa vammaisten henkilöiden osallistumisen tukemista. Vammaisneuvosto esittää, että suunnitelmaan lisätään selkeä kirjaus siitä, että **vammaisten henkilöiden osallisuus, toimijuus, itsemääräämineen ja yhdenvertaiset mahdollisuudet osallistua huomioidaan läpileikkaavasti kaikissa suunnitelman painopisteissä.**

Palvelut kuuluvat kaikille

Hyvinvointialueen yleiset palvelut kuuluvat myös vammaisille ihmisille. Palvelujen on oltava esteettömiä ja digisaavutettavia.

Esteettömyyden ja digisaavutettavuuden tulee olla kaikkien palvelujen suunnittelun ja toteutuksen lähtökohta. Ne eivät ole vain vammaispalveluihin liittyviä kysymyksiä.
Vammaisneuvosto pitää erityisen hyvänä luonnoksen tavoitetta edistää sosiaali- ja terveyspalvelujen saavutettavuutta, erityisesti digitaalisten palvelujen osalta, kartoittaa asiointipisteiden esteettömyyttä ja vahvistaa henkilöstön osaamista vammaisten henkilöiden kohtaamisessa. Tavoitetta tulisi kuitenkin laajentaa. Fyysisen esteettömyyden ja digitaalisen saavutettavuuden lisäksi tulee huomioida tiedollinen ja kognitiivinen saavutettavuus, ymmärrettävä viestintä, erilaiset kommunikointitavat sekä asiakkaan yksilöllisesti tarvitsema tuki.
Hyvä esimerkki laajasta saavutettavuuden tarkastelusta löytyy luonnoksen opiskeluhuoltosuunnitelmasta. Siinä vammaiset ja toimintakyvyltään erilaiset opiskelijat huomioidaan digitaalisten palvelujen, yhteydenottotapojen, ajanvarauksen, viestinnän sekä fyysisten tilojen esteettömyydessä.

Vammaisneuvosto esittää vastaavan kokonaisvaltaisen saavutettavuusajattelun ulottamista koko hyvinvointi-suunnitelmaan. Esteettömyys ja digisaavutettavuus hyödyttävät myös monia muita asukkaita. Niiden toteutuminen tukee palvelujen yhdenvertaista käyttöä ja vähentää tarvetta erityisjärjestelyille jälkikäteen.

Vammaisten henkilöiden läheiset on huomioitava

Vammaisen henkilön hyvinvointi ja hänen läheistensä hyvinvointi liittyvät usein toisiinsa. Läheisiä voivat olla esimerkiksi vanhemmat, lapset, puoliso, sisarukset, muut omaiset, ystävät tai muut henkilölle merkitykselliset ihmiset.

Läheiset voivat olla tärkeä osa henkilön arkea ja tukiverkostoa, mutta heitä ei tule pitää automaattisesti palvelujärjestelmälle kuuluvan tuen korvaajina. Hyvinvointipalvelujen tulee tukea sekä vammaisen henkilön omaa itsenäistä toimijuutta että tarvittaessa hänen läheistensä hyvinvointia ja jaksamista. Suunnitelmassa omaishoitajien hyvinvointia ja terveyttä käsitellään erikseen ikääntyneiden tavoitteiden yhteydessä. Vammaisneuvosto pitää tätä hyvänä, mutta näkökulmaa pitää laajentaa. Suunnitelmassa tulee tunnistaa kaikenikäiset omaishoitajat (mukaan lukien erityislasten vanhemmat ja työikäiset puolisoaan hoitavat) ja kehittää palveluja siten, että ne ovat saavutettavia myös työelämässä tai opiskelussa oleville. Omaishoidosta on oma liitteensä ’Kaikenikäisten ja erityisesti työikäisten omaishoitajien huomioiminen toimenpideohjelmassa’.

Vammaisneuvosto esittää, että läheisten hyvinvoinnin, tiedonsaannin ja tarvittavan tuen huomioiminen kirjataan suunnitelmaan läpileikkaavaksi näkökulmaksi silloin, kun sillä on merkitystä henkilön hyvinvoinnin ja palvelujen kokonaisuuden kannalta. Samalla on tärkeää kunnioittaa vammaisen henkilön itsemääräämisoikeutta ja hänen omaa tahtoaan siitä, millä tavalla läheiset osallistuvat hänen asioihinsa.

Vammaisnäkökulman tulee näkyä kaikissa hyvinvoinnin painopisteissä

Vammaisneuvosto esittää, että vammaisten henkilöiden näkökulmaa vahvistetaan nykyistä konkreettisemmin suunnitelman neljässä hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen painopisteessä.

Mielen hyvinvoinnin vahvistamisessa tulee varmistaa, että mielenterveys- ja muut mielen hyvinvoinnin palvelut ovat tosiasiallisesti saavutettavia ja saatavilla myös eri tavoin vammaisille henkilöille. Digitaalinen palvelu ei yksin takaa saavutettavuutta, vaan rinnalle tarvitaan vaihtoehtoisia asiointitapoja. Luonnoksen mielen hyvinvointia koskevissa ikäryhmäkohtaisissa tavoitteissa saavutettavuutta ei vielä juurikaan konkretisoida.

Mielen hyvinvointi edellyttää, että vammaiset ja pitkäaikaissairaat henkilöt saavat arjessa tarvitsemansa palvelut ja tuen. Riittämätön tuki heikentää jaksamista sekä lisää yksinäisyyden ja syrjäytymisen riskiä.

Terveiden elintapojen tukemisessa tulee huomioida sovellettava liikunta, kuntoutus ja yksilöllinen ravitsemusohjaus.

Ravitsemuksen osalta tulee huomioida, miten ateriapalvelut kilpailutetaan tai ohjataanko toimintaesteisiä henkilöitä pelkkien valmisruokien käyttäjiksi, jos tarvittavaa apua ei myönnetä.

Vammaisneuvosto on myös huolissaan siitä, onko hyvinvointialueen henkilöstöllä riittävää osaamista näissä asioissa. Monilla vammaisilla ja pitkäaikaissairailla henkilöillä on hyvin yksilöllisiä tarpeita, joihin ei voida vastata vain yleispätevällä ohjauksella tai neuvonnalla.

Työikäisten kohdalla luonnoksessa huomioidaan pitkäaikaissairaat ja henkilöt, joiden toimintakyvyssä on vajausta, mikä on hyvä lähtökohta.

Hyvinvointi- ja terveyserojen kaventamisessa tulee erityisesti tarkastella vammaisten ja pitkäaikaissairaiden henkilöiden yhdenvertaista pääsyä ennaltaehkäiseviin palveluihin sekä peruspalveluihin.

Erityisesti **työikäisten vammaisten henkilöiden ja osatyökykyisten näkyvyyttä tulee vahvistaa**. Suunnitelman alkuosassa osatyökykyisten todetaan sisältyvän työikäisten tavoitteisiin, mutta tämä ei juuri konkretisoidu työikäisiä koskevissa toimenpiteissä.

Turvallisuuden edistämisessä on huomioitava myös vammaisten henkilöiden turvallisuus. Vammaisten ja pitkäaikaissairaiden turvallisuus edellyttää riittävää apua sekä saavutettavaa tietoa arjessa ja poikkeustilanteissa.

Lähisuhde- ja perheväkivallan uhka koskee erityisesti henkilöitä, jotka ovat riippuvaisia toisen henkilön avusta. Lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisemistä koskevissa toimissa tulee varmistaa, että avun saaminen, yhteydenottokanavat, neuvonta ja palvelut ovat esteettömiä ja digisaavutettavia myös eri tavoin vammaisille henkilöille. Luonnoksessa lähisuhdeväkivallan ehkäiseminen on mukana yhteisissä tavoitteissa, mutta vammaisnäkökulmaa ei ole erikseen avattu. Vammaisneuvosto huomauttaa, että omilla toimillaan ja (säästö)päätöksillään hyvinvointialueen toimijat altistavat vammaiset henkilöt lähisuhde- ja perheväkivallalle. Esimerkiksi päätöksellä vähentää yksittäisen vammaisen henkilön henkilökohtaisen avun tunteja vedoten lähimmäisen

antamaan apuun tosiasiallisesti asetetaan avuntarvitsija alisteiseen asemaan omassa elämässään ja perhetilanteessaan.

Vammaisnäkökulma väestön ikäryhmäkohtaiset osa-alueissa

Vammaisneuvoston kanssa on sovittu, ettei erillistä ’vammaisten ja pitkäaikaissairaiden henkilöiden hyvinvointisuunnitelmaa’ tehdä. Vammaisten ja pitkäaikaissairaiden henkilöiden osuus suunnitelmissa on jäänyt kuitenkin heikoksi ja niistä johdetut tavoitteet ja toimenpiteet hyvin kevyiksi.

Vammaisnäkökulma väestön monimuotoisuuden osa-alueet

Jos monimuotoisuudella tarkoitetaan ihmisten välistä erilaisuutta tai eri väestöryhmiä, vammaiset ja pitkäaikaissairaat voivat edustaa monia väestöryhmiä. Vammautuminen tai sairastuminen voi kohdata ketä tahansa.

Vammaisnäkökulman toteutumista on voitava seurata

Vammaisneuvosto pitää tärkeänä, ettei vammaisten henkilöiden yhdenvertaisuuden toteutuminen jää ainoastaan yleisten tavoitteiden varaan. Suunnitelman tavoitteiden ja toimenpiteiden toteutumista seurataan myöhemmin määriteltävillä mittareilla. Vammaisneuvosto esittää, että mittareilla arvioidaan esteettömyyttä, saavutettavuutta, osallisuutta ja vammaisten henkilöiden palvelukokemuksia. Havaittuihin epäkohtiin on myös puututtava.

Asiointipisteiden esteettömyyskartoituksen lisäksi tulisi seurata kartoituksissa havaittujen puutteiden korjaamista. Pelkkä esteiden tunnistaminen ei vielä paranna asukkaiden mahdollisuuksia käyttää palveluja yhdenvertaisesti.
Myös kokemustiedolla on tärkeä merkitys. Vammaisten ihmisten ja vammaisjärjestöjen kokemuksia tulee hyödyntää palvelujen kehittämisessä ja suunnitelman toteutumisen arvioinnissa.
Hyvinvointialueen myöntämien järjestöavustusten tulee myös olla vammaisjärjestöjen saatavilla. Monien pienien vammaisjärjestöjen ei ole mahdollista saada järjestöavustuksia, sillä ne eivät voi millään täyttää riittävästi hyvinvointialueen asettamia pisteyttämiskriteerejä. Vammaiset ja

pitkäaikaissairaat henkilöt eivät näy hyvinvointialueen strategissa eivätkä erityisen kattavasti hyvinvointialueen hyvinvointisuunnitelman tavoitteissa. Tällöin vammaisjärjestöjen on vaikea tuottaa hyvinvointialueen toivomaa ja kelpuuttamaa toimintaan kohderyhmälleen. Nämä kohderyhmät ovat usein hyvin pieniä henkilölukumäärällisesti, mutta toiminnan järjestäminen vaatii kattavia resursseja järjestävältä taholta, esimerkiksi esteettömiä tapaamispaikkoja on hyvin vaikeaa löytää – jopa Espoosta. Moni järjestö olisi halukas yhteistyöhön hyvinvointialueen kanssa, mutta mahdollisia yhteisiä rajapintoja ei ole tarjolla.

Vammaisneuvoston rooli toimeenpanossa ja arvioinnissa

Vammaisneuvostoa on osallistettu suunnitelman valmisteluun, mikä on hyvä alku. Vammaisneuvosto katsoo, että sen osallisuuden tulisi jatkua myös suunnitelman toimeenpanossa ja seurannassa.
Vammaisneuvoston tulee voida arvioida suunnitelmakauden aikana vammaisten henkilöiden yhdenvertaisuuden ja osallisuuden sekä esteettömyyden ja digisaavutettavuuden toteutumista hyvinvointialueen palveluissa.

Tällä tavoin vammaisten ihmisten osallistuminen ei rajoitu suunnitelman valmisteluun, vaan heidän kokemustietonsa on mukana koko suunnitelmakauden ajan.

Lopuksi

Länsi-Uudenmaan hyvinvointialueen vammaisneuvosto pitää alueellisen hyvinvointisuunnitelman lähtökohtaa pääosin hyvänä: vammaisten henkilöiden hyvinvointi nähdään eri ikäryhmien ja koko väestön hyvinvointia koskevana kysymyksenä eikä vain erillisenä vammaispalvelujen asiana.

Vammaisneuvosto esittää kuitenkin vammaisnäkökulman vahvistamista koko suunnitelmassa siten, että:

1. **vammaiset ihmiset nähdään aktiivisina toimijoina eri elämänrooleissa, ei vain palvelujen käyttäjinä,**

2. **vammaisten ja pitkäaikaissairaiden osallisuus ja itsenäinen toimijuus mahdollistetaan,**
3. **läheisten merkitys ja tuen tarve huomioidaan vammaisen henkilön omaa tahtoa ja toimijuutta kunnioittaen,**
4. **kaikki hyvinvointialueen palvelut ovat myös vammaisten ihmisten yhdenvertaisesti käytettävissä,**
5. esteettömyys ja saavutettavuus huomioidaan laajasti fyysisissä, digitaalisissa, tiedollisissa ja viestinnällisissä ratkaisuissa,
6. vammaisnäkökulma sisällytetään konkreettisesti kaikkiin neljään painopisteeseen ja eri ikäryhmien toimenpiteisiin,
7. vammaisten ja pitkäaikaissairaiden henkilöiden näkyvyyttä lisätään,
8. tavoitteille määritellään mitattavat toimenpiteet ja seuranta sekä
9. vammaiset henkilöt, vammaisjärjestöt ja vammaisneuvosto osallistuvat suunnitelman toimeenpanoon ja sen toteutumisen arviointiin.

Vammaisten ihmisten hyvinvointi ei muodostu vain vammaispalveluista, joita käyttää heistä vain hyvin pieni osuus. Se rakentuu samoista asioista kuin muidenkin ihmisten hyvinvointi: mahdollisuudesta osallistua, opiskella, tehdä työtä, harrastaa, ylläpitää ihmissuhteita, saada tarvitsemansa palvelut ja elää turvallista ja oman näköistä elämää.

Vammaisneuvoston puolesta

Pirkko Kuusela
puheenjohtaja

Marsa Valtonen
1.varapuheenjohtaja

Juha-Matti Koskinen
2.varapuheenjohtaja

Jakelu Länsi-Uudenmaan hyvinvointialueen aluehallitus
Pilvi Österman, yhdyspintapäälikkö
Jenni Björksten, projektipäällikkö

kopiot Markus Hirvilammi, päätöksenteon tuen päällikkö
Fiina Linnala, asiantuntija
Kalle Hietala, hallinnon asiantuntija